

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ ВИКОНАННІ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ ОБВИНУВАЧЕНИХ

Ю. Філіпенко,

студентка 5 курсу юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Ратифікувавши 27 лютого 1991 року Конвенцію про права дитини (1983 р.), Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері захисту неповнолітніх, які знайшли своє відображення в національному законодавстві. На пріоритетність молодіжної політики вказано в Конституції України (1996 р.), Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.), в Указах Президента «Про Національну програму «Діти України»» (1996 р.), «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» на період до 2005 р.» (2001р.), «Про затвердження комплексних заходів щодо профілактики безнаглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві» (1998 р.) та в багатьох інших нормативних актах. Треба зазначити, що з прийняттям нової Конституції Україна вступила в новий етап розбудови демократичної соціальної правової держави. Закріплення в ч. 2 ст. 3 Конституції України положення, що «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», для кримінально-процесуального законодавства означає, що воно має бути зорієнтоване на забезпечення можливостей здійснення учасниками судочинства

процесуальних прав та додержання законності під час його відправлення (п. 1 ч. 3 ст. 129 Конституції).

В умовах реалізації судово-правової реформи особливого значення набуває створення моделі ювенальної юстиції як комплексного механізму захисту неповнолітніх, зокрема й тих, що потрапили до сфери дії кримінального процесу.

Однією з необхідних умов реалізації конституційного принципу законності в процесі кримінального судочинства і досягнення поставлених перед ним завдань є повне, всебічне та об'єктивне встановлення порядку виконання слідчих дій у справах за участю неповнолітніх (ст. 433 КПК України).

Досудове слідство у справах про злочини, скоєні неповнолітніми – це складне провадження, яке спрямоване на досягнення цілей кримінального процесу і ґрунтується на його загальних принципах. Проте воно має певні особливості, з яких необхідно виділити: 1) порушення кримінальної справи стосовно неповнолітнього; 2) підслідність та виділення справи стосовно неповнолітнього в окреме провадження за умови наявності в ній дорослих учасників (ст. ст. 112, 439 КПК); 3) наявність законного представника, який має статус учасника процесу та обов'язкова участь захисника (ст. 441 КПК); 4) порядок затримання та взяття під варту як запобіжний захід щодо неповнолітнього (ст. 434 КПК); 5) порядок виклику неповнолітнього обвинуваченого, пред'явлення йому обвинувачення та його допит (ст. ст. 437, 438 КПК); 6) доповнення предмета доказування у кримінальній справі (ст. 433 КПК); 7) можливість застосування примусових заходів виховного характеру замість кримінального покарання (ст. 447 КПК).

Знання умов та правил виконання слідчих дій відносно неповнолітніх дозволяє правильно, з максимально можливим дотриманням інтересів суспільства, прав та законних інтересів неповнолітніх розслідувати та розглядати конкретні кримінальні справи, послідовно та цілеспрямовано здійснювати боротьбу зі злочинністю неповнолітніх кримінально-

процесуальними засобами, вести ефективну профілактичну роботу серед підлітків-правопорушників.

Поміж тим, проведені наукові дослідження (наприклад, дослідження О. О. Левендаренка, Д. П. Письменного) свідчать про недооцінку багатьма практичними працівниками вимог кримінально-процесуального закону щодо необхідності ретельного дослідження даних, які стосуються особистості неповнолітніх обвинувачених (підсудних) [1, с. 10]. Наприклад, у процесі доказування допускається ряд помилок, пов'язаних зі встановленням ролі неповнолітнього у вчиненні злочину, обставин, які можуть вплинути на визначення його осудності, тяжкості покарання тощо.

Працівниками органів досудового розслідування та суду не завжди повно досліджуються обставини, які складають кримінологічну характеристику злочинів, вчинених підлітками. Часто вказані обставини не враховуються, зокрема під час вирішення питання про застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх, що іноді веде як до необґрунтованого застосування конкретного виду запобіжного заходу взагалі, так і до порушення процедурних вимог, встановлених законом [2, с. 34].

Практичними працівниками іноді допускаються помилки і в ході доказування цивільного позову у справах цієї категорії. Все це призводить, з одного боку, до необґрунтованого звільнення частини неповнолітніх від кримінальної відповідальності, а з іншого — до призначення необґрунтовано суворого покарання.

Узагальнення матеріалів даної категорії кримінальних справ відносно неповнолітніх, дозволяє дійти висновку, що неповнолітні підозрювані (обвинувачені, підсудні) не в повній мірі користуються наданими КПК можливостями для свого захисту.

Для того, щоб вдосконалити процесуальне становище неповнолітніх обвинувачених (підсудних), автору вбачається необхідним запровадити наступні зміни.

По-перше, враховуючи те, що неповнолітньому часто важко розібратися у змісті тієї сукупності прав, які передбачені кримінально-процесуальним законом, є доцільним вручати записаний на окремому бланку детально розкритий перелік його прав та обов'язків на кожній стадії судочинства, починаючи з моменту порушення кримінальної справи.

По-друге, за допомогою відомчих роз'яснень звернути увагу практичних працівників (слідчих та оперативних працівників) на особливості досудового провадження за участі неповнолітніх осіб та на обов'язковість врахування цих особливостей на практиці.

По-третє, доповнити Кримінально-процесуальний кодекс України нормою про те, що всі слідчі дії, що проводяться з участю неповнолітнього, мають виконуватися з обов'язковою участю захисника.

Література:

1. Левендаренко О.О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх. – Автореф. дис. ... канд.. юрид. наук. – 20 с.
2. Лукьянчиков Е.Д., Письменный Д.П. Разрешение органами внутренних дел заявлений и сообщений о преступлениях несовершеннолетних: Учебное пособие. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1987. – 67 с.

Науковий керівник: В.П. Півненко